

LUMA

ERABILTZEA

ERABAKI

DUTENEI

TXILLARDEGI

Gaitzi zait gai hau ikutzea. Halako beldurra-edo sortzen da nigan. Beharrezko jotzen dut, halere, ohar hau.

Gaitzi zait gai hau ikutzea. Halako beldurra-edo sortzen da nigan. Beharrezko jotzen dut, halere, ohar hau.

Horretarako beta dudanean (gero eta bakanago, zorigaitzez) pianoa jo ohi dut. Ez nahi bezala, noski, ahal bezala baizik. Eta neure eskarmentuz mintza naiteke, beraz, pianoaren zailtasunez eta teknika beharrez. Chopin, Fauré, Debussy, Ravel, ahal bezala jotzen ditut; gaizki, beraz.

Eta horra hor karkoa: teknika maila minimotik behera, pianoaren artea ezinezkoa da. «Oso sentimendu handiaz jotzen du» esan ohi da pianista txarrez; nolazpait saiatu egiten direla adierazteko, nahiz emaitzak... hor egon, negargarri xamar...

Alferrik saiaturiko da pianista kaskar bat Ravel-en «Miroirs» jotzerakoan bere arima eta sendimendu guztia isurtzen: «Miroirs» jotzeko teknika behar da aurrenik; eta gero, *gero bakarrik*, has daiteke artistaren parte. Zer sendimendu eta zer deabru lor daiteke, mementurik gorenean «fa» eman nahian, «mi» entzun behar baldin bada? Kitto!

Noten gardentasuna eta segurtasuna da lehenengo urratsa. Poesia, horren ondoren etor daiteke; beti ere etortzen ez bada ere. Virtuoso harrigarri batek hotz utz baikaitzake, egia da, teknikaren gainetik besterik ezer ez dagoelako. Izenik eman gabe, teknikaria huts horretan utzi ninduen behin Beljikan oso pianista ezagun eta virtuoso batek. Egia da.

Baina notak ezin asmatuz ari den pianistak, nekez lortuko du inoren arte-giroa sortzerik.

Hots, gauza bera gertatzen da Literaturgintzan; eta gauza bera, hortaz, gure euskal Literaturgintzan.

Pianista onek teknikaren mailatik at jartzen gaituzten bezala, eta pianoaren materialtasunetik gora altxatzen; era berean, idazle onek hizkuntzaren beraren arazoez eta korapiloez libratzen bezala gaituzte. Poema hura, edo ipuina, edo nobela bukatzerakoan, zein hizkuntzaz irakurri ote ditugun ere ez dakigu. Gehienez, agian, hauxe esango genuke bakarrik: hizkera bera ere, poema edo nobela bezain ederra da.

Jakina: ez dago horretan gure hizkuntza. Euskaltzale multzo batzutan finduz eta zehaztuz badoa ere, finketa eta zehazketa horiek ez dira oraindik gizarteratu, ez dira irakurleen artean herri-

koitu. Eta hizkeraren gardentasuna lortua denean ere, zail gerta dakiokoe mintzaira irakurleari; eta, hitz batez, teknika arazoak berriro agertu, idazlearen eta irakurlearen artean trabak eta eragozpenak sortuz.

Euskal Literaturan, ordea, edozein Artetan bezalaxe, *hizkuntzaren arazoetatik* at hasten da Artea; ez honatago. Gure hizkuntza menderatu gabe, nekez lor daiteke poesi girorik.

Hobeki ulertuko dugu karkoa erdarazko adibide honen bitartez. «Quando yegó el gefe, le donó un masayeco al chabal, y entonzes el joben desmalló». Nahi dutena esan dezakete arazo hauetaz ezer jakin nahi ez dutenek: hori irakurrita, akabo kondairaren haria, eta akabo poesi giroa, eta akabo Literatura. Idazle horrek, «sendimendu» handia badu ere, hizkera menderatetik hasi beharko du.

Hots, ni beldur, maila horretako euskara gaiztoaren bitartez, nekez egin daiteke euskal Literaturarik. Eman dezagun: «arratzaletan persona berdinak deitzen zuen egunero Iruinako bere etxera, eta honek mintzatzen zion telefonotik: hilargi beteareneko gaubeetan, kontuz ibili». Hor ere, kitto: haria galduta, zer esan nahi ote duen galdezka, eta hizkera ederra aurkitu beharrian, halako desesperanto lardatsa.

Literatura ederra lortzeko, hizkuntza behar da edertu eta menderatu: hauxe da nik gaur euskal idazle izan nahi dutenei esan nahi niekeena. Artea ez dela teknikaren ukazioaz elikatzen, teknikaren *jabetzatik* at baizik.

Noski: hizkera onez ere, oso erraz gerta daiteke artistarik ez agertzea; Bruselako hiper-virtuoso hark gu teknikatik gorantz jaso ez gintuen bezala.

Baina artista dohain horiek ez izateak ez du konponketarik, eta teknikaren jabetzarik ezak, bai. Aski da hizkuntzaren alderdia ere lantzen hastea. Chomskyren bidetik orain hitz eginez: aski da hizkuntza bat *gramatika sortzaile berezi bat* dela benetan sinestea; eta, beraz, gure hitzez (eta ez beti!) erdal gramatika bat erabiliz, ez dela posible euskaraz idaztea. Garbikiago esanda: gramatika desegokia baliatuz. *Artetik honantz* gelditzen garela; eta irakurleak, borondaterik hoberenez ere, idatzitakoaren *harria bera galtzen* duela behin eta berri.

Otoi, beraz: euskaraz idatzi nahi dutenek, mendera bezate gure hizkuntza gutxienez irakurlea ez nardatzeko mailaraino. Zinez: ez da gehiegi eskatzea.